

Werkboek Rhenen

Naam:

Groep/Klas:

Inleiding:

Omdat jullie in Rhenen naar school gaan en de meesten wel uit Rhenen komen, heb ik een werkblad ontwikkeld dat gaat over Rhenen. Het gaat over de markt. Dit is maar een klein gedeelte van Rhenen.

Waarom de markt? Omdat er een game ontwikkeld is, waarin je zelf over de markt kunt lopen en vragen over de markt moet beantwoorden. Ik wil er achter komen wat jullie kennis is over dit onderwerp en of de vragen geschikt zijn voor de game.

Dit is de bedoeling:

Ik geef jullie een tekst waarin (misschien) 2 á 3 vragen verwerkt zitten. Bij sommige vragen kun je de antwoorden in de tekst terugvinden, maar bij een aantal andere vragen zul je zelf moeten nadenken welk antwoord bij de vraag hoort. Het zijn allemaal meerkeuze vragen.

Naam: Julian Braal

Plaats: Nijkerk

Datum: 12-06-2009

Opleiding: 3^e jaars student Leraar Basisonderwijs

School: Christelijke Hogeschool Ede

Het Koningshuis in Rhenen

Frederik V van de Palts was een protestantse keurvorst. Hij was gehuwd met een Engelse koningsdochter Elizabeth Stuart. Ze werden in 1619 door de Boheemse standen gekozen tot koning en koningin van Bohemen. Hij werd daar verslagen in zijn strijd tegen zijn rooms-katholieke tegenstander keizer Ferdinand de Tweede. Hij vluchtte en kwam terecht bij zijn ooms, de prinsen Maurits en Frederik Hendrik. Omdat zijn Koningschap maar een winter duurde, kreeg hij ook wel de bijnaam Winterkoning.

Frederik en zijn vrouw zijn eerst naar Den Haag gegaan, maar ze wilden zich ook graag ergens anders vermaken. De keus viel op Rhenen. Toen ze daar eenmaal waren hebben ze een Koningshuis (zie plaatje 1) laten bouwen. Zelf heeft Frederik maar kort kunnen genieten van zijn paleis omdat hij snel overleed. Elizabeth Stuart heeft wel langer van het Koningshuis kunnen genieten. Zij organiseerde veel feesten. Op die feesten werden ook toernooien en jachtpartijen gehouden. Er werd natuurlijk ook veel gegeten en gedronken. Een dienstjongen of meisje moest dan naar de markt om daar de spullen te halen voor het feest.

plaatje 1

Vragen

1. Koning Frederik werd ook de winterkoning genoemd, waarom was dit?
  - A) De koning was een klein mannetje en hij werd genoemd naar het winterkoninkje, een klein vogeltje.
  - B) De koning kwam alleen 's winters buiten zijn paleis.
  - C) De koning was maar 1 jaar aan de macht, hij was dus maar 1 winter lang koning.

2. Hoe zou het dienstmeisje of jongen de boodschappen meegenomen hebben denk je?
  - A) Ze deden de boodschappen in een mand
  - B) Ze deden de boodschappen in een plastic zak
  - C) Ze hadden niks om de boodschappen in te doen, dus moesten ze wel een paar keer heen en weer moeten lopen.

3. Hoe werd er in die tijd betaald, denk je?
  - A) Met geld dat was in die tijd de Florijn
  - B) Met geld dat was in die tijd de Euro
  - C) Alles werd in natura geruild in die tijd bestond er nog niet eens geld

Het Oude Raadhuis

Naast het Koningshuis had je ook het Oude Raadhuis. Het Oude Raadhuis komt uit het jaar 1391. Het lag achter het tegenwoordige Oude Raadhuis. Het werd later verplaatst naar waar nu het Oude Raadhuis staat. Vroeger woonde daar de stadsbode. Dit was een boodschapper van de regering. Er werden ook rechtszittingen gehouden door de schout. Dit was een persoon die het hoofd was van het stadsbestuur. Tegenwoordig heeft het een veel leukere functie en kan je in het Oude Raadhuis trouwen.

Vragen

4. Waar wordt in deze tijd het Oude Raadhuis nog voor gebruikt?

- A) Met het Oude Raadhuis wordt niks meer gedaan en staat leeg
- B) In het Oude Raadhuis kun je trouwen
- C) Het is een luxe villa waar mensen in wonen

5. Wat voor werk moest de schout allemaal doen?

- A) Hij moest in Rhenen vooral boetes uitdelen aan mensen
- B) Hij bediende mensen die in het Oude Raadhuis kwamen eten
- C) Een schout was de baas van het bestuur in Rhenen

Op de markt

Op de markt had je in die tijd veel kramen. Op plaatje 2 krijg je een indruk hoe dat eruit heeft gezien. Je had bijvoorbeeld de bakker, de slager, de pottenkraam en de zuivelkraam. Ook had je er een visafslag waar je vis kon kopen. Er werd op de markt veel gehandeld. De markt rond 1600-1750 zag er wel anders uit.

De kramen waren eenvoudiger, maar vooral de producten waren anders. Je had bijvoorbeeld de bakker, die verkocht onder andere duvekater (zie plaatje 4) en krakelingen. Krakelingen uit die tijd waren geen koekjes, maar het was brood. Volgens de legende kwam de vorm van biddende kloosterlingen die hun armen naar boven gekruist hadden tijdens het bidden. Suikerbollen lagen in die tijd ook al bij de bakker. Daarnaast had je bij de pottenkraam Keulse potten (zie plaatje 6) die werden gebruikt om eten in te bewaren. Ook was op die kraam een kwispedoor te vinden. Dit was een bepaalde pot (zie plaatje 3).

plaatje 2

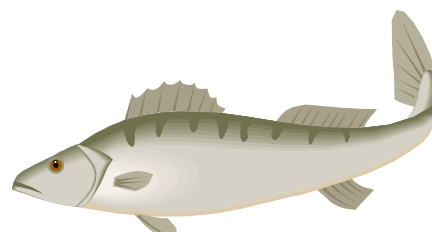
plaatje 3

Naast de pottenkraam en bakker had je natuurlijk ook de visafslag. Waar al de verse vis lag om verkocht te worden. Deze vis werd gevangen uit de Rijn. Zo werd er in die tijd brasem, snoek (zie plaatje 5), zalm, baars en forel gegeten. Sommige vissen zal je in deze tijd niet meer zo snel eten. Het valt in ieder geval wel op dat er veel vis was om te kopen. Je hoefde dus eigenlijk nooit achter het net te vissen.

Op de kraam zullen de kooplieden misschien nog wel meer spreekwoorden gebruikt hebben om hun waar te verkopen. Ze zeggen ook wel eens dat 'je zo gezond bent als een vis' of 'leeft als een vis in het water'. Als je zo gezond bent als een vis dan ben je kernegezond.

plaatje 4

plaatje 5

plaatje 6

Vragen

6. Waar komt volgens de legende de vorm van de krakeling vandaan?
  - A) De vorm was praktisch voor het bakken van de krakeling
  - B) Het komt van biddende kloosterlingen die bij het bidden hun armen naar boven gekruist hebben
  - C) De vorm komt van mensen die met hun benen over elkaar zaten, dit inspireerde de bakker

7. Een dienstjongen vraagt bij de kraam om haring. Welke van deze uitspraken klopt?
  - A) We hebben normaal wel haring die we zelf vangen, maar nu is het op de hele markt uitverkocht
  - B) Haring? Je weet toch zeker wel jongen, dat de haring hier helemaal niet zijn leefgebied heeft?
  - C) Nee, die heb ik niet omdat niemand dat hier lust in Rhenen

8. Koop vis, en **leef als een vis in het water**: wat wil de visboer met het vetgedrukte stukje zeggen?
  - A) Eet een vis en ga daarna zwemmen
  - B) Eet een vis en het gaat helemaal goed met je
  - C) Zorg dat je plezier hebt in je leven

9. Op de markt was ook een pottenkraam, daar kon je een kwispedor kopen. Wat denk je dat dit is?
  - A) Dat was een potje waarin je kon spuwen
  - B) Een kwispedor was een potje waarin je bloemen kon zetten.
  - C) Een kwispedor was een pot waarin een hond zijn behoefte deed

Wildverkoop en Slager

Ook bij de wildverkoop en de slager kon je er op rekenen dat je dieren tegenkwam die je nu misschien niet zo snel meer zult eten. Er hingen bij de slager varkenskoppen en spek. Spek werd in die dagen veel gegeten en was niet heel duur. Konijnen en hazen hingen bij de wildverkoop. Kippen en eenden waren daar ook verkrijgbaar. Rijke mensen aten ook wel fazanten en zwanen, maar die waren niet aanwezig in Rhenen. Fazanten zagen er niet zo mooi gebraden uit als op plaatje 7. De mensen moesten nog boven het vuur koken. De buitenkant wordt dan wel snel gaar boven het vuur, maar de binnenkant blijft dan vaak wat rauw. De mensen werden dan ook vaker ziek omdat niet alle bacteriën uit het vlees waren gebraden. Toch kochten veel mensen vlees omdat het lekker is en de mensen in die tijd niet beter wisten dan het boven het vuur te braden. Het vlees was in die tijd natuurlijk ook niet zo goed verpakt als tegenwoordig. Het hing op de markt. Het vlees was vaak gedroogd of gepekeld. Hierdoor bleef het vlees wel langer goed, maar niet zo lang als wij tegenwoordig kunnen bewaren in onze vriezers. Wild vlees hadden ze op de markt in beperkte voorraad want het moest zelf gevangen worden. Als je dan een keer te laat was en het vlees dat je wilde kopen was op, dan moest je eieren voor je geld kiezen. Anders had je die avond helemaal geen vlees om te eten.

plaatje 7

Vragen

10. Vroeger waren veel mensen dik, hoe zou dit komen?

- A) De mensen hadden te weinig lichaamsbeweging
- B) De mensen aten teveel aardappelen
- C) Het gewone volk at het spek van de dieren en daar werden ze dik van
- D) Door veel te snoepen.

11. 'Je moet eieren voor je geld kiezen' hoorde de dienstjongen nadat hij erachter kwam dat er geen fazant was. Wat kan de jongen met dit spreekwoord?

- A) Niks kopen en weglopen.
- B) Doen wat de man zegt: Voor al zijn geld allemaal eieren kopen
- C) De eend kopen, dan moet hij maar met iets minder genoeg nemen

12. Waar werd vlees bewaard als het die dag niet verkocht werd?

- A) Dat werd thuis in de vriezer gedaan zodat het de volgende dag weer verkocht kon worden
- B) Het vlees werd gerookt zodat het langer houdbaar was.
- C) Vanwege de hygiëne werd het vlees dezelfde dag weggegooid.

13. De dienstjongen wil fazant. Welke van deze antwoorden klopt?

- A) Fazanten zijn hobbydieren dus die verkopen we niet om op te eten
- B) Die hebben we niet, maar we hebben wel eenden
- C) Als ik deze beschermde diersoort verkoop, word ik bestraft en krijg ik een boete.

Groente/fruit kraam

Als we in die tijd naar de groente/fruitkraam liepen, zouden we waarschijnlijk een aantal onbekende groentesoorten tegen komen en de fruitkraam zou niet vol liggen met bananen, perziken, kiwi's, mandarijnen en sinaasappelen. Fruitsoorten die bij ons niet meer weg te denken zijn, maar die in die tijd onbekend waren, omdat er met die landen geen handel gedreven werd. Hieronder een tabel wat wel en niet aanwezig was in die tijd:

Wel aanwezig

Groente	Fruit
Uien	Appels
Knoflook	Bessen
Wortels	Peren
Pastinaken (plaatje 8)	
Raapstelen, rapen (plaatje 9) Knollen	

Niet aanwezig:

Groente	Fruit
Krop Sla	Druiven
Bloemkool	Perziken
Spinazie	Citroenen

Naast deze verse groenten en fruit waren er ook noten en gedroogde groente en fruit.

Dit was thuis langer te bewaren. Tegenwoordig maken wij veel van onze groente en fruit schoon met water omdat veel groente en fruit bespoten worden tegen insecten. Vroeger werd er niks bespoten, als ze pech hadden was een stuk van de groente aangevreten.

plaatje 8

plaatje 9

Vragen

14 Waarom zouden ze op de markt wel peren en appels hebben maar bijv. geen perziken?

- A) Ze hadden wel perzikbomen, maar ze wisten niet dat je er van kon eten
- B) Die komen uit China, daar handelden ze nog niet mee.
- C) Ze werden eerst wel verkocht op de markt, maar werden uit de handel gehaald omdat ze slecht verkocht werden.

15 Knollen voor citroenen verkopen is een spreekwoord. Wat zou dit kunnen betekenen?

- A) Dit is een spreekwoord en het bedoelt te zeggen: waarom probeer je mij te bedriegen
- B) Dit is een spreekwoord en het bedoelt te zeggen: waarom wil je mij iets zuurs verkopen
- C) Dit een spreekwoord en het bedoelt te zeggen: waarom probeer je een praatje met mij aan te knopen.

Andere beroepen in Rhenen

In Rhenen had je niet alleen de mensen die op de markt werkten, je had bijvoorbeeld ook de kleermaker en de mandenvlechter (zie plaatje 10). Dit heette de huisnijverheid. Dat betekent dat dit werk thuis werd gedaan door mensen. De manden werden gebruikt om spullen in te doen.

Naast deze twee beroepen had je ook nog een hoefsmid. De hoefsmid is een persoon die de hoeven van een paard onderhoudt om de juiste hoofstand te houden of te bevorderen. De hoefsmid maakt de hoefijzers precies op maat en bevestigt deze onder de hoef van het paard. Daarnaast was er ook een bierbrouwer. Bijna alle mensen dronken in die tijd bier. Er zat lang niet zoveel alcohol in het bier als nu. Het was dus eigenlijk slap bier.

plaatje 10

Vragen

16. De dienstjongen vraagt zich af wat voor werk de hoefsmid doet. Welk antwoord zou jij hem geven?

- A) De hoefsmid is een persoon die zijn muzikale talenten op ijzer uitoefent.
- C) De hoefsmid is een persoon die hoefijzers maakt en smeedt en op paarden beslaat?
- C) De hoefsmid is een persoon die hoefijzers maakt en deze verkoopt als geluksvoorwerp.

17. Waarom heeft een paard hoefijzers?

- A) Dat hebben alleen de paarden van een rijke eigenaar omdat die dat doet voor de sier
- B) Hoefijzers hebben een functie voor een paard. Zoals bescherming tegen de harde grond waar het paard op moest lopen.
- C) Het was een waarschuwingsteken voor mensen. De mensen hoorden dan al in de verte een paard aan komen

18. Hoe kan je het ijzer van een hoefijzer vervormen?

- A) Door het paard heel lang op het hoefijzer te laten lopen
- B) Door het ijzer heel koud te maken
- C) Door het ijzer goed te verhitten.

19. In de 17^e eeuw was er nog geen waterleiding in Rhenen. Hoe kwamen de Rhenense in 1650 aan hun drinkwater?

- A) Uit de waterpompen die overal in de stad stonden. Bijvoorbeeld op de vismarkt?
- B) Uit de Rijn, die was toen veel schoner dan tegenwoordig
- C) Ze kookten regenwater of water uit de gracht.
- D) Ze gebruikten geen drinkwater, ze dronken (slap) bier

Vragen bij digitaal spel Rhenen in de Gouden Eeuw

1. Hoe zou het dienstmeisje/dienstknecht de boodschappen meegenomen hebben
  - a) Ze deden de boodschappen in een mand
  - b) Ze deden de boodschappen in een plastic zak
  - c) Ze hadden niks om de boodschappen in te doen, dus moesten ze wel een paar keer heen en weer lopen.

2. Hoe werd er in die tijd betaald, denk je?
  - a) Met geld dat was in die tijd de florijn
  - b) Met geld dat was in die tijd de euro
  - c) Alles werd in natura geruild, in die tijd bestond er nog geen geld.

3. Een dienstmeisje/dienstknecht vraagt bij de viskraam om haring. Welke van deze uitspraken klopt?
  - a) We hebben normaal wel haring die we zelf vangen in de Rijn, maar die is nu uitverkocht.
  - b) Haring? Je weet toch zeker wel, dat de haring hier helemaal zijn leefgebied niet heeft?
  - c) Nee, ze lustten geen haring in Rhenen.

4. Koop vis en **leef als een vis in het water**. Wat wil het viswif daarmee zeggen?
  - a) Eet een vis en ga daarna zwemmen.
  - b) Eet een vis en het gaat helemaal goed met je.
  - c) Zorg dat je plezier hebt in je leven.

5. **Je moet eieren voor je geld kiezen** hoorde dienstmeisje/dienstknecht, nadat zij/hij er achter kwam dat er geen fazant was. Wat kan zij/hij met dat spreekwoord?
  - a) Niks kopen en weglopen
  - b) Doen wat de man zegt: voor al het geld eieren kopen
  - c) De eend kopen, dan maar met wat minder genoeg nemen.

6. Waar werd het vlees bewaard als het die dag niet verkocht werd.
  - a) Dat werd thuis in de vriezer gedaan zodat ze de volgende dag weer verkocht konden worden
  - b) Het vlees werd gerookt zodat het langer houdbaar was
  - c) Vanwege de hygiëne werd het vlees dezelfde dag weggegooid als het niet werd verkocht

7. Dienstmeisje/dienstknecht wil fazant. Welke van deze antwoorden klopt?
  - a) Fazanten zijn hobbydieren dus die verkopen we niet om op te eten
  - b) Die hebben we niet, maar we hebben wel eenden
  - c) Als ik deze beschermde diersoort verkoop, word ik bestraft en krijg ik een boete

8. Waarom zouden ze op de markt wel peren en appels hebben maar bijv. geen perziken?

- a) Ze hadden wel perzikbomen, maar ze wisten niet dat je er van kon eten
- b) Perziken komen uit China, daar handelden ze nog niet mee
- c) Ze werden eerst wel verkocht op de markt, maar werden uit de handel gehaald omdat ze te weinig verkocht werden.

9. **Knollen voor citroenen verkopen is** een spreekwoord. Wat zou dat kunnen betekenen?

- a) Je probeert mij te bedriegen
- b) Je wilt mij iets zuurs verkopen
- c) Je probeert een praatje met mij aan te knopen.

10. In de 17^e eeuw was er nog geen waterleiding in Rhenen. Hoe kwamen de burgers uit Rhenen in 1665 aan drinkwater?

- a) Uit de waterpompen die overal in de stad stonden, ook op de Vismarkt.
- b) Uit de Rijn, die was toen veel schoner dan tegenwoordig.
- c) Ze kookten regenwater of water uit de gracht.
- d) Ze gebruikten geen drinkwater, ze dronken (slap) bier.